

УДК 78(477)(091)(092)

Тетяна Мартинюк

ORCID iD: orcid.org/0000-0001-5236-5990

доктор мистецтвознавства, професор,
завідувач кафедри мистецьких дисциплін і методик навчання,
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний
педагогічний університет імені Григорія Сковороди»
м. Переяслав-Хмельницький, Україна
64tatyana@ukr.net

ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ МУЗИКИ В НАУКОВОМУ ОСМИСЛЕННІ ЛЮБОВІ КИЯНОВСЬКОЇ

У статті висвітлюється наукова і педагогічна школа Любові Кияновської як визначне явище на теренах історичного музикознавства. Здійснюється всебічний аналіз навчального посібника вченого «Галицька музична культура ХІХ–ХХ століть», як одне із вершинних досягнень музикознавчої думки. Окреслюються історичні умови, які обумовили певні відмінності у функціонуванні національної музики в тогочасному суспільстві. Виявляються контекстуальні зв'язки еволюції професійної музичної творчості зі стилевими традиціями, які склалися в країнах Західної Європи. Відтворено динаміку стильової еволюції музичної культури Галичини на прикладі творчості композиторів ХІХ – ХХ століть. Розкривається феномен Львівської диригентської школи, як важливий напрямок наукових досліджень вченого. Відзначено концептуальне значення наукового доробку Любові Кияновської для сучасного мистецького та педагогічного простору.

Ключові слова: музикознавча україністика, наукова школа, національна ментальність, музичні стилі, мистецька освіта, диригентська педагогіка.

В статтє освещается научная и педагогическая школа Любовь Кияновской как выдающееся явление на поприще исторического музыковедения. Осуществляется всесторонний анализ учебного пособия ученого «Галицкая музыкальная культура XIX – XX столетия», как одно из вершинных достижений музыковедческой мысли. Очерчиваются исторические условия, которые обусловили определённые отличия в функционировании национальной музыки в обществе. Обнаруживаются контекстуальные связи эволюции профессионального музыкального творчества со стилевыми традициями, которые сложились в странах Западной Европы. Воссоздано динамику стилевой эволюции музыкальной культуры Галичины на примере творчества композиторов XIX–XX столетий. Рассматривается феномен Львовской дирижерской школы как важное направление научных исследований ученого. Отмечается концептуальное значение научных работ Любовь Кияновской для современного художественного и педагогического пространства.

Ключевые слова: *музыковедческая украинистика, научная школа, национальная ментальность, музыкальные стили, художественное образование, дирижерская педагогика.*

The article covers the scientific and pedagogical school of Liubov Kyianovska as an outstanding phenomenon in the field of historical musicology. A comprehensive analysis of the academic textbook of the scientist “Galician Music Culture of the 19th-20th Century” is being carried out, as one of the top achievements of musicological thought. The historical conditions that determined certain differences in the formation of musical-performing schools and the differences in the functioning of national music in the contemporary society are outlined. Contextual connections of the evolution of professional musical creativity with the stylistic traditions that have developed in the Western Europe countries are revealed. Opinions about the existence of two different trends of artistic development in the spiritual life of Galicia from the 19th century are expressed.

The essence of the centripetal tendency, aimed at confirming the original aspects of national mentality in the field of professional art and education and the identification of the consciousness of each nation, is revealed. A detailed description of the centrifugal tendency is presented, the essence of it is perceived by the scientist in the tendency to comprehend the artistic experience in a wide cultural area, including the latest stylistic tendencies in the musical culture of European countries. The dynamics of the style evolution of the musical culture of Galicia is reproduced on the example of the works of composers of the 19th-20th centuries. The thesis is based on the fact that the unique cultural traditions that have emerged in this and other regions of the country show not the violation of the unity of the Ukrainian artistic process, but the multifacetedness of musical culture. It is noted that the most complete in Ukrainian spiritual heritage reveal such styles as baroque and romanticism. They receive a multifaceted and at the same time brightly individualized reincarnation in professional artistic schools – literary, theatrical, fine arts, musical.

It is emphasized that classical style categories are closely related to the concepts and symbols laid down in the collective philosophical and artistic outlook of our people from ancient times. It is noted that Ukrainians in all regions of the country are characterized not only by separateness, but also by the spiritual community. This is confirmed by a deep and comprehensive analysis of musical culture in the work. An important vector of scientific researches of L. Kyianovska is the disclosure of the phenomenon of the Lviv conducting school, the founder of which in the twentieth century became an outstanding composer and conductor Mykola Kolessa. The artistic worldview, features of the national musical style, as well as the pedagogical paradigm of the conductor’s activity of this passionate personality are revealed in the textbook by L. Kyianovska «Mykola Kolessa: composer, conductor, teacher, figure of national culture». The conceptual significance of the scientific work of Liubov Kyianovska for the modern artistic and pedagogical space is noted.

Key words: *musicological Ukrainian studies, scientific school, national mentality, musical styles, artistic education, conducting pedagogy.*

Постановка проблеми. Нові соціально-економічні умови світового контексту сучасності висувають в наукових дослідженнях на одне з перших місць питання вдосконалення процесу професійної підготовки майбутніх кваліфікованих освітан. Збільшений за останні роки інтерес до методологічних досліджень в галузі науки, культури і мистецтва свідчить про тенденцію до глибшого осмислення, пояснення об'єктивних процесів і в той же час управління їх розвитком. У зв'язку з цим, виняткового значення набувають методологічні питання художньої творчості і, врешті-решт, знання особливостей розвитку музичної культури, мистецтва і науки, збільшуються потреби суспільства в управлінні цим розвитком, виникає необхідність у вивченні закономірностей музикознавчих знань, що важливо для адекватнішого визначення місця науки в загальній системі соціально-історичних умов життя суспільства.

Методологія виконує наступні функції: визначає способи отримання наукових знань, відбиває динаміку процесів і явищ; припускає особливий шлях, за допомогою якого може бути досягнута науково-дослідна мета; допомагає впровадженню нових знань; забезпечує уточнення, збагачення, систематизацію термінів і понять в науці; створює систему наукової інформації, що базується на об'єктивних явищах. На нашу думку, методологія – це концептуальний виклад мети, змісту, методів дослідження, які забезпечують отримання максимально об'єктивної, точної, систематизованої інформації про процеси та явища.

Визначним явищем на теренах історичного музикознавства стала наукова і педагогічна школа Любові Олександрівни Кияновської – доктора мистецтвознавства, професора, завідувача кафедри історії української музики Львівської національної музичної академії імені М. Лисенка. Одним із вершинних досягнень музикознавчої думки став навчальний посібник вченого «Галицька музична культура XIX-XX століття» опублікований в 2008 році. Систематизація великого за своїм обсягом матеріалу, виняткова глибина осмислення музично-історичного процесу в західному регіоні нашої країни надають цій праці рис навчального посібника і ґрунтовного наукового дослідження. Таке всебічне осягнення самотності регіональної музичної культури здійснено вперше і є вагомим надбанням сучасної гуманітаристики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Предметний шар музикознавства утворюють музична культура і музичне мистецтво, їх різноманітні зв'язки з іншими сферами людського життя, культури і науки. Так само, як і в будь-якій іншій науці методологія музикознавства представлена філософським, загальнонауковим і спеціальними рівнями методології. При цьому теоретичне осмислення, історичний опис, аналіз музичного твору є різними способами пізнання законів і явищ музичної культури. До методологічної проблематики музикознавства звертаються Н. Горюхіна, І. Котляревський, С. Лісецький, О. Немкович і ін. Яскравим феноменом української культури XX- початку XXI століття стала Львівська музикознавча школа. Вона отримала наукове обґрунтування у працях С. Людкевича, М. Загайкевич, М. Білинської, С. Павлишин, Я. Якубця та ін.

Виділення невиділених раніше частин проблеми. Визначним представником мистецького та педагогічного напрямку є Л. Кияновська, науковий доробок якої має виняткове значення для сучасного освітнього простору. Її наукова і педагогічна спадщина набуває особливої значущості для розробки новітніх особистісно-зорієнтованих концепцій в галузі мистецької освіти та потребує поглибленої уваги дослідників.

Метою цієї наукової розвідки є розкриття еволюції української музики в науковій інтерпретації Л. Кияновської.

Завдання статті: розкрити відмінності, а також спільні риси щодо протікання музично-історичного процесу у відповідності з низкою етнорегіональних чинників; виявити контекстуальні зв'язки історії української музики з національними культурними традиціями та світовими художніми тенденціями; зробити аналіз художньої естетики та педагогічних засад Львівської диригентської школи; обґрунтувати концептуальне значення науково-педагогічної школи Любові Кияновської для розвитку музикознавчої україністики та мистецької освіти.

Виклад основного матеріалу. Історія музичної культури Західної України отримала висвітлення в низці наукових праць. Цей аналіз здійснювався здебільшого в тісному зв'язку з розвитком музичного мистецтва на східних теренах країни і в стислому порівнянні з ним. Л. Кияновська дотримується думки про те, що такий підхід відповідає засадам аналізу української музичної школи і є плідним у загальному контексті духовних традицій і ментальності нації (Кияновська Л., 2007, с. 7). Разом з тим, як зазначається далі, Східна і Західна Україна упродовж тривалого часу перебували у складі різних імперій, а отже культурний розвиток метрополій мав відчутний вплив на всі сфери життя суспільства. Такі історичні умови обумовили певні відмінності у становленні музично-виконавських шкіл та розбіжності у функціонуванні національної музики в тогочасному середовищі.

Ця особливість надзвичайно виразно простежується в еволюції професійної музичної творчості у її контекстуальних зв'язках зі стильовими традиціями, які склалися в країнах Західної Європи. Автор висловлює думку про те, що романтизм, постромантизм, стильові напрямки першої половини ХХ століття у творчості композиторів на західних і східних теренах країни характеризуються специфічними ознаками. Така розмаїта палітра суспільного життя окреслює головні вектори розвитку мистецтвознавчої науки щодо більш ґрунтовного дослідження еволюції художніх стилів в окремому регіоні; виявлення спільних рис та відмінностей щодо розвитку музичної культури в територіально близьких регіонах; розкриття своєрідності художньої спадщини митців різних національностей та домінування в ній певної образної сфери, жанрів і форм.

В духовному житті Галичини, як наголошується в праці, починаючи з ХІХ століття співіснували дві різноспрямовані тенденції художнього розвитку. Доцентрова тенденція була спрямована на ствердження самобутніх сторін національної ментальності у сфері професійного мистецтва та виявлення самосвідомості кожної нації. Відцентрова тенденція тяжіла до осмислення

мистецького досвіду в широкому культурному ареалі, в тому числі новітніх стильових тенденцій в музичній культурі європейських країн. В різні часи розвиток цих тенденцій відбувався неоднорідно. Взаємодія провідних національних культур в різні періоди була не однаковою, інколи вони виявляли незначну дотичність, а в інші часи демонстрували подібність естетичних ідеалів і тісну співпрацю мистецької спільноти.

Така складна картина суспільного життя регіону спонукає Л. Кияновську висловити низку ідей і методологічних принципів щодо досягнення його художньої спадщини. «Таким чином, щоб збагнути динаміку еволюції музичного мистецтва в Галичині необхідно дещо змінити традиційний ракурс дослідження і зосередити увагу саме на культуротворчих, історично зумовлених процесах, крізь їх призму оцінити здобутки композиторських шкіл, а не лише констатувати ті чи інші факти музичного життя або проаналізувати творчість видатніших авторів» (Кияновська Л., 2007, с. 9).

Динаміка стильової еволюції музичної культури Галичини представлена в книзі на прикладі творчості композиторів ХІХ-ХХ століть. Саме в цей період виразно окреслюється тенденція до професіоналізації музичного мистецтва. Вона отримала найвище втілення в зародженні та становленні професійної композиторської школи, а також розгалуженої системи музичного життя. Географічні межі дослідження охоплюють історичні терени Східної Галичини, Львів як основний духовний центр краю, та інші важливі осередки культурно-мистецького життя.

Неповторні культурні традиції, які склалися в Галичині, як і в інших регіонах країни свідчать не про порушення єдності загальноукраїнського мистецького процесу, а про багатогранність національної музичної культури. Л. Кияновська наголошує на тому, що доцільним було б «...визначити співвіднесення культурних феноменів кожного регіону як своєрідний і невід'ємний елемент національної культури в цілому, враховуючи діалектику регіонального (часткового) – національного (загального) – всеєвропейського (універсального)» (Кияновська Л., 2007, с. 400).

Л. Кияновська висловлює низку думок щодо функціонування в цілому української композиторської школи. Її формування охоплює три століття. За початкову точку відліку дослідниця пропонує обрати Миколу Дилецького, як першого виразно окресленого професіонала в музичному мистецтві. Замикає це коло, на її погляд, Борис Лятошинський, учні якого стали яскравими виразниками новітніх тенденцій в музичному мистецтві 60-х років і провідними постатями в музичній культурі сьогодення.

Засади художнього мислення упродовж багатолітньої історії еволюції композиторської школи зберігають свої основні риси. Як наголошується далі, «...фахова композиторська українська школа завжди тяжіла здебільшого до спокійної, часто навіть обережної трансформації вже відкрystalізованих у західноєвропейських центрах, таких як Відень, Париж, Лейпциг, художніх концепцій, форм, виразових засобів і вкрай рідко виявлялась в авангарді мистецьких пошуків. Дух експериментаторства, радикального зламу існуючих засад «технології» творчості, прагнення шокувати публіку настільки ж

непритаманні українській культурі, наскільки сердечність, м'яка лірика, тісний зв'язок з фольклорною обрядовістю, корені якої сягають у глибину тисячоліть, а через них філософська зосередженість на вічних проблемах буття, на які немає і не може бути однозначної відповіді, становлять її найістотніші прикмети» (Кияновська Л., 2007, с. 401).

Найбільш повно в українській духовній спадщині розкриваються такі стилі, як бароко і романтизм. Вони отримують багатогранне і водночас яскраво індивідуальне перевтілення в професійних мистецьких школах-літературній, театральній, образотворчій, музичній. Л. Кияновська наголошує на тому, що акласичні стильові категорії тісно пов'язані з поняттями і символами, закладеними в колективному філософсько-художньому світогляді нашого народу ще з прадавніх часів. Ці та інші роздуми підтверджують тезу автора книги про те, що національна ментальність українців-більш стабільне поняття, ніж це видається на перший погляд. Українцям у всіх регіонах країни притаманна не лише окремішність, а й духовна спільність, що підтверджує зроблений Л. Кияновською глибокий та всебічний аналіз музичної культури.

Підручник «Українська музична культура» Л. Кияновської має широкий гуманітарний профіль. У передмові до підручника його автор докладно окреслює задум і вирішення праці (Кияновська Л., 2009, с. 4–5). Зазначається, що в попередніх трьох виданнях висвітлювалися лише вибрані сторінки національної музичної культури, і більш детально розкривалася музична спадщина Західної України (саме для цього регіону призначалося перше видання). У новому виданні книги її автор прагне до більш широкого відтворення музичної панорами нашої країни, такої яка охоплює минулі століття і сьогодення.

Важливими рисами цієї праці є більш глибоке висвітлення історії музики ХХ століття; осмислення концепції соціалістичного реалізму в її проекції на розвиток української музичної культури; всебічний аналіз музично-виконавських шкіл не лише з точки зору загальноукраїнських тенденцій, а також в регіональному вимірі.

Навчальний посібник вирізняється такою систематизацією матеріалу, яка наближає його до змісту всього комплексу гуманітарних дисциплін. Обґрунтування історичних етапів розвитку української музичної культури, виявлення її взаємозв'язків з літературою, розкриття особливостей національної ментальності на становлення композиторської школи – ці та інші риси праці дозволяють використати матеріали щодо персоналій і явищ музичного мистецтва в курсах «Українська література», «Історія», «Народознавство».

Важливим вектором музикознавчої школи Любові Кияновської є висвітлення питань диригентського мистецтва. Виняткову значущість в цьому контексті становить її навчальний посібник «Микола Колесса: композитор, диригент, педагог, діяч національної культури» (Кияновська Л., 2003).

Автор книги здійснює цілісний інтонаційно-стильовий аналіз музики Миколи Колесси на широкому тлі суспільно-історичного розвитку та особистих подій композитора. Окреслюються певні пунктирні лінії змісту музичних композицій, виявляється функціональне значення окремих засобів музичної

виразності, які дозволяють пізнати неповторну красу і національну своєрідність музики Миколи Колесси.

Мета цього посібника, як зазначає Любов Кияновська, полягає в тому щоб «...наголосити певні сутнісні акценти в орбіті духовного життя Галичини ХХ ст., в якій обертався один з найцікавіших її митців, визначити як він вписувався в різноманітні, часто суперечливі процеси художньої еволюції, а разом з тим – як він особисто сприймав ті явища і тих людей, про яких, як видається, ми вже давно все знаємо» (Кияновська Л., 2003, с. 4). На менш важливим для музикознавства є неповторний погляд композитора на давно відомі речі. Такий методологічний підхід обумовив змістовну наповненість посібника, який являє собою своєрідний діалог «героя» і авторки.

В книзі Любові Кияновської розкривається особистість Миколи Колесси як диригента і педагога. Оперно-симфонічний і хоровий диригент виняткового художнього обдарування та високої музичної культури Микола Колесса створив музично-виконавську школу, яка вирізняється універсалізмом і охоплює всі види диригентського мистецтва. Ця школа поєднала найкращі українські музичні традиції з системою музичної освіти, яка склалася в країнах Західної Європи, передусім в Чехії, Австрії та Німеччині.

Диригентська діяльність Миколи Колесси уже на початковому її етапі вирізнялася новаційними рисами. Про це свідчить заснування ним у Львові хорових колективів, які раніше не мали аналогів у місті; а саме дитячого хору при Вищому музичному інституті ім. М. Лисенка та камерного «Студіо-Хору». Серед учасників камерного хору були такі відомі в майбутньому музиканти, як Мирослав Скала-Старицький; музикознавець, диригент і співак Мирослав Антонович, який пізніше заснував в Голландії Візантійський хор». В 1937 році «Студіо-Хор» сумісно з оркестром Вищого музичного інституту імені М. Лисенка під керівництвом Миколи Колеси брав участь у виставі «Ноктюрн» М. Лисенка та «Вечорниць» П. Ніщинського.

Всебічний розгляд диригентсько-педагогічної діяльності Миколи Колесси дозволяє Любові Кияновській відзначити ті професійні засади, на яких виросла його школа: «...точність, докладність, самовідданість, вимогливість, блискучий інтелект, ерудованість – ось складові, які визначають особистість Маестро як педагога-диригента» (Немкович О., 2006).

Висновки. Музикознавча і педагогічна школа Любові Кияновської є вагомим надбанням національної музичної культури і освіти у другій половині ХХ- на початку ХХІ століття. Основні ідеї вченого щодо розвитку музикознавчої україністики сприяють формуванню понятійного і методологічного апарату цієї науки; становленню міжнаукового синтезу, що дозволяє вивчати явища в широкому контексті (Немкович О., 2006).

Перспективи подальших розвідок. Науковий доробок Любові Кияновської, який віддзеркалює її широкий гуманітарний світогляд, а також енциклопедичні знання окреслює подальші вектори розвитку музикознавчої науки і музичної педагогіки. Найважливіші із них: осмислення національної самобутності української музичної культури та глибинних закономірностей її розвитку; виявлення взаємозв'язку із суміжними науковими сферами; розкриття

усього розмаїття жанрової і стильової палітри музичної творчості; висвітлення змістовних паралелей зі світовими та європейськими художніми процесами і тенденціями; визначення ролі окремих митців в контексті еволюції музичної культури. Ці та інші риси історичного музикознавства у працях видатного вченого становлять велику цінність для сучасної гуманітаристики та мистецької освіти.

Список використаних джерел

1. Кияновська Л. Галицька музична культура XIX-XX ст.: навч. посіб. Чернівці: Книги – XXI, 2007. 424 с.
2. Кияновська Л. Син сторіччя Микола Колесса. Сім новел з життя артиста. Львів: НТШ, 2003.
3. Кияновська Л. Українська музична культура: навч. посіб. Львів: «Триада плюс», 2009. 356 с.
4. Немкович О. Українське музикознавство XX століття як система наукових дисциплін: монографія. Київ, 2006. 543 с.

References

1. Kyuanovs'ka L. (2007). Halyts'ka muzychna kul'tura XIX-XX st. [Galician music culture of the 19th and 20th centuries.] : [navch. posib]. Chernivtsi: Knyhy, XXI, 424 (ukr).
2. Kyuanovs'ka L. (2003). Sin storichchya Mykola Kolessa. Sim novel z zhyttya artysta [Son of the Century Mykola Kolessa. Seven short stories from artist's life]. L'viv: NTSH, 294 (ukr).
3. Kyuanovs'ka L. (2009). Ukrayins'ka muzychna kul'tura [Ukrainian musical culture] : [navch. posib]. L'viv: «Triada plyus», 356 (ukr).
4. Nemkovych O. (2006). Ukrayins'ke muzykoznavstvo KHKH stolittya yak systema naukovykh dystsyplin [Ukrainian musicology of the twentieth century as a system of scientific disciplines] : [monohrafiya] . K., 543 (ukr).

*Статтю рекомендовано до друку
доктором педагогічних наук, професором,
завідувачем кафедри педагогіки
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди»
Шапран Ольгою Іллівною*

Стаття надійшла до редакції 20 грудня 2017 року

Татьяна Мартынюк

доктор искусствоведения, профессор,
заведующий кафедрой художественных дисциплин и методик обучения,
ГВУЗа «Переяслав-Хмельницкий государственный
педагогический университет имени Григория Сковороды»
г. Переяслав-Хмельницкий, Украина,
64tatyana@ukr.net

ИСТОРИЯ УКРАИНСКОЙ МУЗЫКИ В НАУЧНОМ ОСМЫСЛЕНИИ ЛЮБОВИ КИЯНОВСКОЙ

Tatyana Martynyuk
Doctor of Arts, Professor,
Head of the Department of Artistic Disciplines and Methods of Teaching,
SHEI«Pereiaslav-Khmelnytskyi Hryhorii Skovoroda
State Pedagogical University»,
Pereiaslav-Khmelnytskyi, Ukraine,
64tatyana@ukr.net

THE HISTORY OF UKRAINIAN MUSIC IN THE SCIENTIFIC REFLECTION OF LYUBOV KYANOVSKY

УДК 378.036

Роман Мотузок
ORCID iD: orcid.org/0000-0003-0684-4645

старший викладач
кафедри мистецьких дисциплін і методик навчання
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»
м. Переяслав-Хмельницький, Україна
motuzokroman@ukr.net

АРТ-ПЕДАГОГІКА ЯК ІННОВАЦІЙНА ТЕХНОЛОГІЯ КОМПОЗИЦІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Композиція – один з найважливіших образотворчих засобів побудови художнього твору. Формування у майбутніх учителів образотворчого мистецтва композиційної компетентності в умовах сучасної вищої освіти вимагає застосування в освітньому процесі сучасних технологій арт-педагогіки. У статті автор розглядає проблему формування у студентів композиційної компетентності, як однієї з провідних якостей професійної майстерності майбутнього вчителя образотворчого мистецтва, розкриває методику її формування на заняттях з живопису.

Ключові слова: композиція, композиційна компетентність, технології, арт-педагогіка, професійна компетентність, живопис, методика, студент, майбутній учитель образотворчого мистецтва.

Композиция – один из важнейших изобразительных средств построения художественного произведения. Формирование у будущих учителей